

Artykuł przeglądowy

Gdzie i jakie pomniki znajdziemy w Łodzi? Porównanie baz danych z łódzkimi pomnikami

Where and what monuments can be found in Lodz?
Comparison of databases with Lodz monuments

Angelika Jasion

Uniwersytet Łódzki, Wydział Nauk Geograficznych

Abstract

In Łódź one can find many monuments related to the history of the city and Poland, most of which refer to the period of industrial Łódź - statues of nineteenth-century manufacturers or other famous Poles. A large number of monuments are associated with the period of World War II and its victims, as well as those killed in other periods, including communism. Equal importance is attached to monuments related to the cinematic symbols of Łódź, as well as those created as part of the "Łódź Bajkowa" project, which commemorates the Łódź film company Se-Ma-For. Monuments located in the city should also be included in constantly updated databases and lists. Findings of the analysis of several of these show that there is no one coherent database which would contain all monuments in Lodz and would be constantly updated. While many monuments are not included in any official list, most of those which have been classified are presented only with basic information about the name of the monument. Sources: Topographic Databases (BDOT10k and BDOT500), OpenStreetMap, a register from Wikipedia and a list from the City of Lodz Office. Field investigation data was also used to comprehensively evaluate and compare various data sources. In addition, an attempt was made to analyze the usefulness of selected data, the correctness of their location and the information contained therein.

Słowa kluczowe: dziedzictwo kulturowe, Systemy Informacji Geograficznej (GIS), wizualizacja

Keywords: cultural heritage, Geographical Information Systems (GIS), visualization

Wprowadzenie

Pomniki są składnikiem dziedzictwa kulturowego narodu i świadczą o jego patriotyzmie, honorze i historii. Ich głównym zadaniem jest przypominanie obecnym i przyszłym pokoleniom o ważnych wydarzeniach i postaciach, które miały i nadal mają duży wpływ na całe społeczeństwo (Ożóg, 2007). Dziedzictwo kulturowe to pojęcie złożone i trudne do zdefiniowania, jest to bowiem głównie świadectwo życia kolejnych pokoleń ale również stworzony przez człowieka krajobraz. Na dziedzictwo kulturowe składa się dorobek kultury materialnej oraz dorobek kultury duchowej. Składniki kultury materialnej to konkretne obiekty, które można opisać i zlokalizować (zabytki nieruchome, zabytki ruchome i zabytki archeologiczne), natomiast elementy kultury niematerialnej stanowią szeroką kategorię, w skład której wchodzi zjawiska trudne do zdefiniowania, takie jak zachowania, umiejętności, tradycje czy folklor (Hełpa-Liszkowska, 2013). Pomniki uczą i wychowują młode pokolenia a także kształtują opinię, wpływają na tożsamość narodową i łączą społeczeństwo skupiając je wokół wspólnych, ważnych treści. Oprócz wartości ideowych i historycznych pomniki pełnią również istotne wartości estetyczne, są bowiem różnego rodzaju dziełami rzeźbiarskimi czy architektonicznymi (Ożóg, 2007). Pomniki są swego rodzaju świadkami historii, bowiem „pamiętają” osoby i wydarzenia, które miały związek z miejscem, w którym się znajdują. Dzięki temu wykorzystywane są do organizacji różnych wydarzeń kulturalnych, uroczystości, pochodów. Należy jednak zwrócić uwagę na fakt, że samo słowo „pomnik” ma wiele znaczeń. Pomnik oznacza pewnego rodzaju ostrzeżenie: uważaj! oraz upamiętnienie: memento – pamiętaj! (Wodiczko, 2010). Pomnik, w najprostszej definicji, to pamiątka po ludziach i wydarzeniach. Ma za zadanie upamiętniać fakt, osobę, czcić bohaterstwo i męczeństwo, zapobiec ich zapomnieniu, być lekcją historii (Ożóg, 2007). Kazimierczak (2010) pomnikiem nazywa strukturę symboliczną występującą w postaci dzieła rzeźbiarskiego, która została wzniesiona ku czci zasłużonej osoby, dla upamiętnienia ważnego wydarzenia z historii i może przybierać różne postaci, między innymi posągu, popiersia, obelisku, płyty, budowli, kolumny, kopca ziemnego, głazu naturalnego, drzewa albo innej nietypowej formy. Autor tej definicji wyraźnie rozdziela pojęcie pomnika od tablicy pamiątkowej, którą określa jako zwykle czworokątną płytę drewnianą lub wykutą z kamienia czy odlaną z metalu, która jest pokryta inskrypcją (Kazimierczak, 2010). Wyjątkową rolę pomnika podkreśla fakt budowania go w określonym miejscu, co pozwala na fizyczną obecność w określonym miejscu i przeżywanie emocji z nim związanych. Istnieje możliwość doświadczenia tego miejsca za pomocą wszystkich zmysłów człowieka, co prowadzi do wytworzenia z nim osobistej, emocjonalnej relacji (Tuan, 1987). Każdy powstały pomnik jest osiągnięciem artystycznym i społecznym. Kluczową dla niego kwestią jest ciągle „wrastanie” w świadomość ludzi co prowadzi do pamiętania o danym

wydarzeniu i utożsamiania określonej postaci, wydarzenia czy miejsca z istniejącym pomnikiem, co jest świadectwem celowości i racji jego istnienia w przestrzeni miasta i kraju (Ożóg, 2007).

W ciągu wieków na świecie powstało wiele różnego rodzaju pomników, a każda epoka odznaczyła się jego odrębnymi cechami. W starożytności dominowały obeliski i kolumny, łuki tryumfalne a także posągi zwierząt o symbolicznym znaczeniu. Średniowiecze charakteryzowały pomniki nagrobne a pomniki antyczne, głównie posągi konne wodzów, przeważały w renesansie. W baroku na czele znajdowały się pomniki architektoniczno-rzeźbiarskie związane z tematyką symboliczno-alegoryczną natomiast pod koniec XVIII w. wyłoniły się pomniki romantyczne. Z początkiem XIX wieku zaczęła wzrastać liczba pomników upamiętniających znane osoby. Pomniki te przyjmują różne formy, od skromnych tablic po olbrzymie budowle. Skrajnie różny jest także materiał, z którego te pomniki są budowane (Jaworska-Maćkowiak, Maćkowiak, 1998). Temat pomników jest podejmowany i opisywany w literaturze w różnych kontekstach, zarówno pomników dotyczących określonej osoby, jak praca dotycząca pomników Jana Pawła II (Ożóg, 2007), prace związane z pomnikami znajdującymi się na pewnym obszarze, głównie miast, między innymi Poznania (Praczyk, 2012), Nysy (Dawidejt-Jastrzębska, 2010) czy Łodzi (Jaworska-Maćkowiak, Maćkowiak, 1998; Kazimierczak, 2010). Istnieją także prace związane z pewnym rodzajem pomników, takie jak praca Roszak i Godlewskiego (2015) opisująca pomniki-ławki na Lubelszczyźnie czy praca o pomnikach aktywnych (Wodiczko, 2010). Zgodnie z inwentaryzacją przeprowadzoną przez Kazimierczaka, w 2010 roku w Łodzi znajdowało się 112 pomników, spośród których najwięcej było w dzielnicy Śródmieście. Jaworska-Maćkowiak i Maćkowiak (1998) zaproponowali podział łódzkich pomników na: pomniki monumentalne, pomniki figuralne, popiersia, popiersia wewnątrz budynków, obeliski, kamienie pamiątkowe, rzeźby.

Bardzo ważną kwestią dziedzictwa kulturowego, w tym pomników, jest ich występowanie w przestrzeni geograficznej. Istotne w badaniu dziedzictwa kulturowego jest badanie położenia jego różnych składników w przestrzeni. Systemy Informacji Geograficznej (ang. Geographical Information Systems - GIS), składające się z kilku ważnych elementów (człowiek, dane z atrybutami przestrzennymi, komputer, oprogramowanie), odnajdują zastosowanie w pracach nad zachowaniem dziedzictwa kulturowego, głównie zabytków nieruchomych, którym można przypisać atrybuty przestrzenne oraz nieprzestrzenne. Pozwalają one na gromadzenie różnych informacji przestrzennych, ich edytowanie, przetwarzanie, analizowanie a także udostępnianie innym i wspomaganie decyzji. Dużą zaletą Systemów Informacji Geograficznej jest połączenie bazy danych z jej prezentacją na mapie, co pozwala na integrację danych przestrzennych oraz ich odpowiednią wizualizację (Jażdżewska, 2010).

Głównym celem badań jest porównanie różnych baz danych zawierających dane o pomnikach w Łodzi, identyfikacja różnic i podobieństw tych baz oraz stopnia dokładności i szczegółowości przedstawienia danych. Celem pośrednim jest przedstawienie najciekawszych pomników w Łodzi i próba ich sklasyfikowania.

Material i metodyka

Badania przeprowadzono w oparciu o kwerendę czterech baz danych i dwóch wykazów zawierających dane o pomnikach w Łodzi. Przeszukano różne bazy danych i wykazy oraz porównano ich zasoby w postaci liczby zawartych pomników, a także sposobu ich podziałów, zawartych informacji, dokładności i szczegółowości. Wyniki opisano i przedstawiono na mapach i w tabeli. W badaniach uwzględniono bazę danych obiektów topograficznych (BDOT10k oraz BDOT500), OpenStreetMap, wykaz Wydziału Gospodarki Komunalnej Urzędu Miasta Łodzi, wykaz pomników umieszczony na stronie wikipedia.org oraz dane z inwentaryzacji terenowej, wykonanej przez studentkę geoinformacji Uniwersytetu Łódzkiego Aleksandrę Brańską (2017) w ramach pracy licencjackiej.

Baza danych obiektów topograficznych (BDOT10k) to baza danych, która zawiera lokalizację przestrzenną obiektów topograficznych oraz ich charakterystykę. Treść i szczegółowość tej bazy odpowiada mapie topograficznej w skali 1:10 000. Zakres tematyczny BDOT10k jest rozległy, obejmuje wiele informacji, m.in. o jednostkach podziału terytorialnego, sieci komunikacyjnej i wodnej, pokryciu terenu, budynkach, użytkowaniu terenu i wielu innych kategoriach tematycznych (Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 17 listopada 2011 r. w sprawie bazy danych obiektów topograficznych oraz bazy danych obiektów ogólnogeograficznych, a także standardowych opracowań kartograficznych). Baza danych obiektów topograficznych (BDOT500) to baza o szczegółowości zapewniającej tworzenie standardowych opracowań kartograficznych w skalach 1:500 – 1:5000. BDOT500 gromadzi dane o obiektach topograficznych, które są sklasyfikowane w pięciu kategoriach klas obiektów: budowle i urządzenia, komunikacja i transport, pokrycie terenu, obiekty inne, rzeźba terenu (Rozporządzenie Ministra Administracji i Cyfryzacji z dnia 2 listopada 2015 r. w sprawie bazy danych obiektów topograficznych oraz mapy zasadniczej).

OpenStreetMap (OSM) jest globalnym projektem, który ma na celu stworzenie darmowej oraz swobodnie dostępnej mapy świata. OSM może być wykorzystywana i edytowana przez każdego, a dane są udostępniane na otwartej licencji ODbL, która umożliwia używanie i przetwarzanie danych (openstreetmap.org.pl). Dane o pomnikach pobrano z serwisu Geofabrik, który zawiera codziennie aktualizowane wyciągi danych z projektu OpenStreetMap - download.geofabrik.de. Dane z Wydziału Gospodarki

Komunalnej Urzędu Miasta Łodzi to wykaz pomników i miejsc pamięci narodowej objętych opieką przez miasto z podziałem na dzielnice.

Propozycja klasyfikacji pomników

Autorka zdecydowała się za pomnik przyjąć dzieło rzeźbiarskie lub architektoniczne, które powstało w celu upamiętnienia ważnej osoby, postaci lub wydarzenia przyjmujące różne formy. Dodatkowo autorka nie uwzględnia tablic i płyt pamiątkowych, które uważa za odrębne obiekty. Po zapoznaniu się z różnymi źródłami danych dotyczących pomników a także literaturą na ten temat autorka przedstawia dwie własne propozycje klasyfikacji pomników. Pierwsza ze względu na typ dzieli pomniki na:

- pomniki monumentalne,
- figury,
- popiersia,
- kamienie,
- obeliski,
- pomniki nietypowe.

Druga propozycja klasyfikacji przedstawia podział pomników ze względu na to kogo lub co upamiętniają:

- ludzi,
- postacie fikcyjne,
- wydarzenia,
- pozostałe, nietypowe.

Wśród pomników monumentalnych odnaleźć można między innymi Pomnik Ofiar Faszyzmu na Radogoszczu, Pomnik Martyrologii Dzieci w Parku im. Szarych Szeregów (rys. 1A) czy Pomnik Czynu Rewolucyjnego w Parku im. Józefa Piłsudskiego (rys. 1B).

Rysunek 1. Pomnik Martyrologii Dzieci w Parku im. Szarych Szeregów (A) i Pomnik Czynu Rewolucyjnego w Parku im. Józefa Piłsudskiego (B) (źródło: www.lodzgetto.pl (A), www.polskaniezwykla.pl (B))

Do grupy figur autorka zaliczyła między innymi Pomnik przedstawiający Chrystusa Dźwigającego Krzyż na ulicy Piotrkowskiej, Pomnik Tadeusza Kościuszki na Placu Wolności (rys. 2A) czy Pomnik Matki Polki przed Instytutem Centrum Zdrowia Matki Polki (rys. 2B).

Rysunek 2. Pomnik Tadeusza Kościuszki na Placu Wolności (A) i Pomnik Matki Polki (B)
(źródło: www.polskaniezwykla.pl (A), www.picuki.com (B))

Na obszarze miasta znajduje się również bardzo dużo popiersi, między innymi Juliana Tuwima (rys. 3), Stanisława Moniuszki (rys. 3), Juliusza Słowackiego, Gabriela Narutowicza, Jana Kilińskiego.

Rysunek 3. Popiersie Juliana Tuwima (A) i Popiersie Stanisława Moniuszki (B)
(źródło: www.polskaniezwykla.pl)

Kolejną grupę stanowią kamienie pamiątkowe, między innymi przy ulicy Źródłowej, przy alei Włókniarzy, w Parku im. A. Mickiewicza (rys. 4A) czy w Parku im. J.

Piłsudskiego. Wartą uwagi grupą pomników w Łodzi są obeliski takie jak między innymi Obelisk ku czci pomordowanych Żydów (rys. 4B) czy Obelisk „Pamięci Tramwajarzy Łódzkich”.

Rysunek 4. Obelisk ku czci pomordowanych Żydów na Cmentarzu Żydowskim (A) i Kamień pamięci żołnierzy sztabu Armii Łódź w parku im. Adama Mickiewicza (B)
(źródło: www.schondorf.pl (A), pl.wikipedia.org (B))

Do pomników nietypowych autorka zaliczyła wszystkie trudne do sklasyfikowania pomniki. Są to między innymi rzeźby z brązu na ulicy Piotrkowskiej (rys. 5, 6) czy pomnik na Rondzie Solidarności.

Pomniki w Łodzi można także podzielić ze względu na to, kogo upamiętniają. Są one związane z historią miasta i Polski a najwięcej dotyczy okresu przedwojennego, tak zwanej Łodzi przemysłowej, które przedstawiają posągi XIX-wiecznych fabrykantów a także wybitnych Polaków, takich jak Piłsudski czy Staszic.

Na uwagę zasługuje grupa rzeźb z brązu na ulicy Piotrkowskiej, upamiętniających sławne osoby związane z Łodzią „Galeria Wielkich Łodzian”, które autorka zgodnie z

drugim podziałem zaliczyła do pomników upamiętniających ludzi. W skład tej galerii wchodzi:

- Ławeczka Tuwima (rys. 5),
- Fortepian Rubinsteina (rys. 6),
- Kufer Reymonta (rys. 6),
- Twórcy Łodzi Przemysłowej, pomnik łódzkich fabrykantów, twórców „Łodzi Przemysłowej”: Izraela Poznańskiego, Karola Scheiblera i Henryka Grohmana (rys. 5),
- Fotel Jaracza,
- Pomnik Lampiarza.

Rysunek 5. Twórcy Łodzi Przemysłowej (A) i Ławeczka Tuwima (B) (źródło: opracowanie własne)

Jeszcze jedną grupą pomników zasługujących na wyróżnienie są pomniki związane ze szlakiem turystycznym „Łódź Bajkowa”, który nawiązuje do dorobku bajek produkowanych przez studio Se-Ma-For w Łodzi. Jest to grupa minipomników, którą można sklasyfikować jako pomniki upamiętniające postacie fikcyjne. Spośród tych pomników najbardziej znane są pomnik Misia Uszatka na ulicy Piotrkowskiej (rys. 7) i pomnik Pingwina Pik-Poka (rys. 7) (uml.lodz.pl).

Rysunek 6. Fortepian Rubinsteina (A) i Kufer Reymonta (B) (źródło: opracowanie własne (A), www.polskaniezwykla.pl (B))

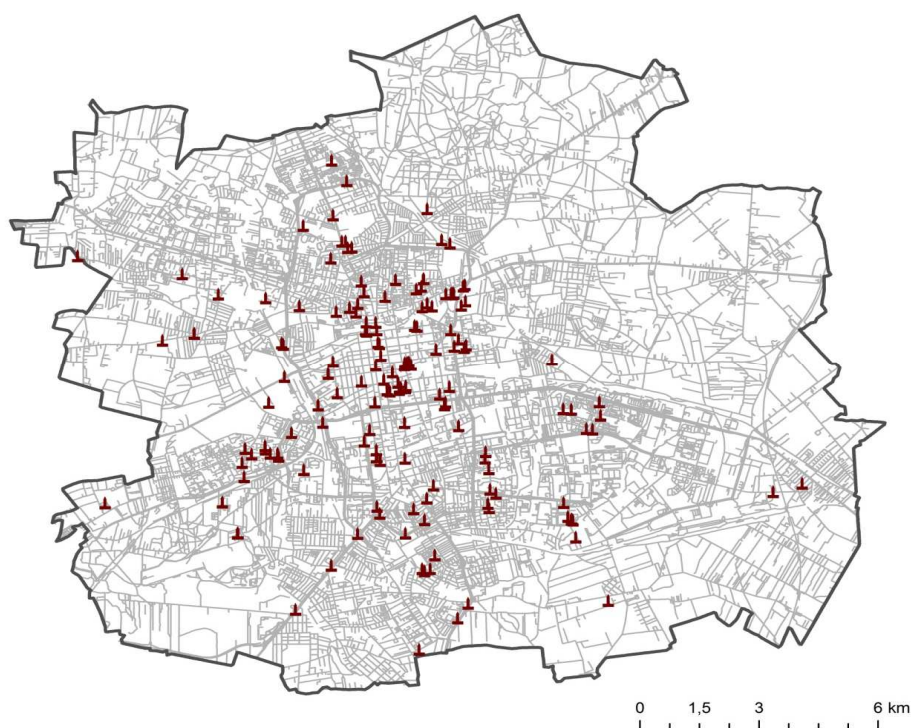

Rysunek 7. Pomnik Misia Uszatka (A) i Pingwina Pik-Poka (B) (źródło: opracowanie własne (A), www.geocaching.com (B))

Porównanie baz

Spośród analizowanych baz i wykazów, najwięcej obiektów sklasyfikowanych jako pomnik znajduje się w BDOT500 - 165 obiektów (rys. 8), udostępnionych autorce przez Łódzki Ośrodek Geodezji. Pomniki są tutaj umieszczone w kategorii „Obiekty inne”, w klasie obiektów o znaczeniu orientacyjnym w terenie. Obiekty te są zaznaczone w postaci punktów wraz z atrybutami, spośród których najwięcej dotyczy numerów ewidencyjnych

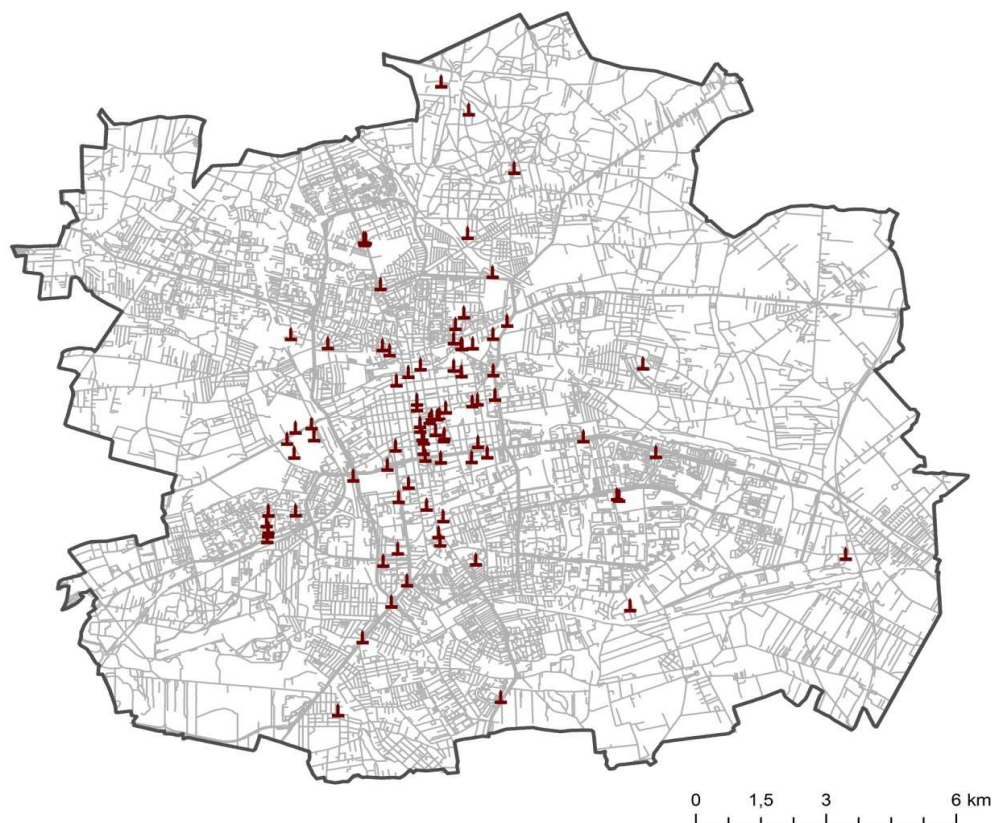
obiektu i autora pomiaru, źródła pozyskania geometrii obiektu oraz współrzędnych określających położenie pomnika. W bazie tej znajduje się także data umieszczenia w niej pomnika oraz różnych modyfikacji i aktualizacji oraz w większości ulica, przy której dany obiekt się znajduje. Niestety nie zawarte są informacje odnośnie nazwy pomnika oraz żadne informacje dodatkowe czy klasyfikacje, co znacznie utrudnia identyfikację i wykonywanie porównań i analiz.

Rysunek 8. Łódzkie pomniki zawarte w BDOT500 w 2019 roku (źródło: opracowanie własne)

Wykaz udostępniony autorce przez Wydział Gospodarki Komunalnej Urzędu Miasta Łodzi liczy 130 pomników. Jego aktualność określić można na 2019 rok. Są to dane w postaci listy obiektów podzielonych na pięć dzielnic miasta: Bałuty, Górna, Polesie, Śródmieście, Widzew. Wśród obiektów znajdujących się w tym wykazie znajduje się jednak dużo tablic, między innymi seria tablic pamiątkowych umieszczonych na szlaku „Litzmannstadt Getto” i szlaku żydowskim oraz płyt pamiątkowych (49). Rejestr ten składa się z nazw pomników wraz z przybliżoną lokalizacją w postaci nazwy ulicy, placu, parku czy innego charakterystycznego miejsca. Nie podane zostały współrzędne położenia

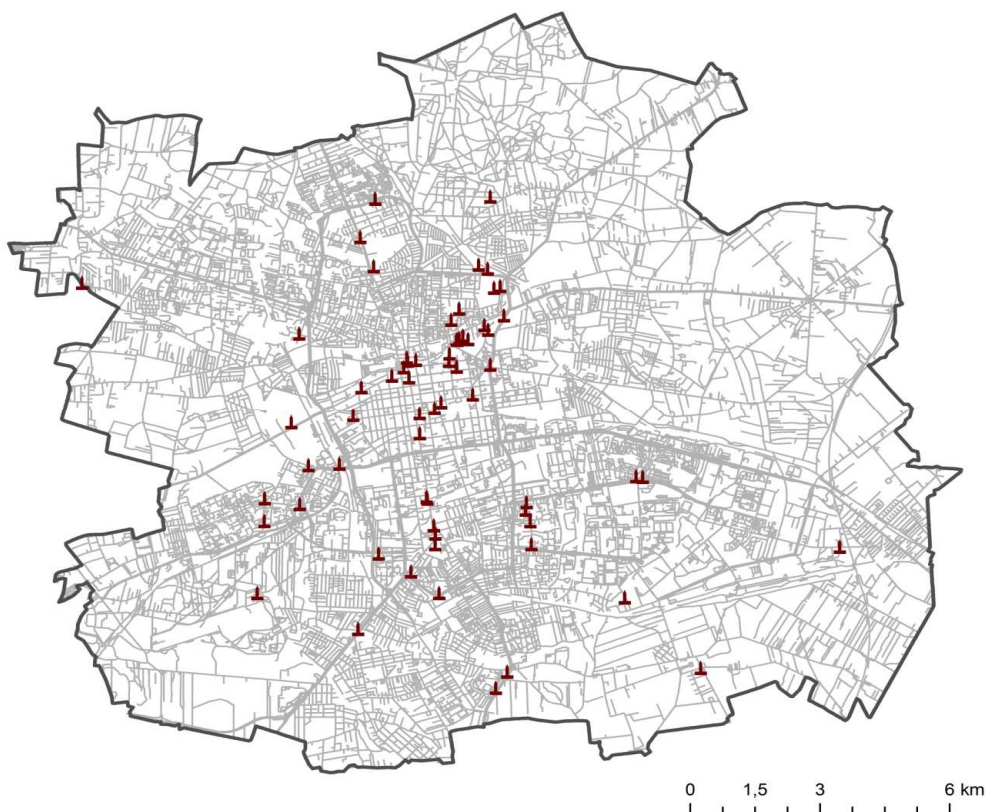
pomników a także inne informacje odnośnie autora pomnika czy daty powstania. Wykaz ten jest rozszerzeniem i uaktualnieniem listy pomników umieszczonych na stronie internetowej Wydziału Gospodarki Komunalnej Urzędu Miasta Łodzi (czystemiasto.uml.lodz.pl), która zawiera tylko 59 obiektów.

Rysunek 9. Łódzkie pomniki zawarte w bazie OpenStreetMap w 2018 roku (źródło: opracowanie własne)

W bazie OpenStreetMap znajduje się 86 pomników (rys. 9). Dane te zostały pobrane z serwisu Geofabrik w formacie shapefile w układzie współrzędnych WGS_1984 a ich aktualność jest szacowana na rok 2018. Z warstwy „gis_osm_pois_free” wyodrębniono wszystkie obiekty, które zostały przypisane do klas „monument” oraz „memorial”, których znaczenie odpowiada terminowi pomnik. Należy jednak zaznaczyć, że w grupie tak sklasyfikowanych obiektów znalazły się także tablice pamiątkowe np. tablica pamiątkowa ofiar hitlerowców oraz groby np. groby żołnierzy polskich z wojny polsko-bolszewickiej 1920. Pomniki z tej bazy posiadają takie atrybuty jak identyfikator, kod, klasę, do której

przynależą oraz nazwę. Zwrócić należy również uwagę, że dane w tej bazie są tworzone przez wiele osób, co może powodować, że dokładność i poprawność danych może być różna. Problem stanowi także różnorodność i dowolność nazewnictwa, co utrudnia porównywanie z innymi bazami i wykazami.

Rysunek 10. Łódzkie pomniki zawarte w BDOT10k w 2015 roku
(źródło: opracowanie własne)

W BDOT10k zgromadzone są 64 pomniki, które znajdują się w kategorii obiektów o znaczeniu orientacyjnym w terenie i posiadają między innymi takie atrybuty jak numer identyfikacyjny, kod obiektu, źródła danych, datę utworzenia i aktualizacji danych, nazwę oraz nieliczne informacje dodatkowe (rys. 10). Dane dotyczące pomników w Łodzi powstały w 2012 roku i zostały zaktualizowane w 2015 roku. Niestety, w bazie tej znaleźć można szereg nieprawidłowości. Kilka z pomników nie ma podanej nazwy a część się powtarza i występuje w bazie danych kilka razy, jak na przykład Pomnik Ofiar Getta Łódzkiego. Dodatkowo nie ujęte są pomniki należące do Galerii Wielkich Łódzian, takie

jak Ławeczka Tuwima, Fortepian Rubinsteina czy Kufer Reymonta oraz figury powstałe w ramach projektu Łódź Bajkowa, jak figura Misia Uszatka, pingwina Pik-Poka czy kotów Filemona i Bonifacego. W bazie są za to ujęte różne, często nieuwzględniane w innych bazach, nienazwane głazy pamiątkowe oraz rzeźby, jak na przykład rzeźba przedstawiająca dwa gołębie, która wg przyjętej definicji nie jest pomnikiem.

Wykaz z serwisu Wikipedia zawiera 67 łódzkich pomników. Jest to lista obiektów podzielonych na cztery kategorie: pomniki wybitnych postaci, postaci związane z Łodzią, pamięci poległych oraz pozostałe. Niestety, jest to tylko rejestr w postaci listy nazw pomników z przybliżoną lokalizacją, głównie nazwy ulicy, placu, parku lub innego ważnego obiektu, przy którym dany pomnik się znajduje. Nie zostały dodane współrzędne położenia pomnika oraz inne informacje, jednak niektóre z obiektów posiadają odnośnik do konkretnego hasła związanego z pomnikiem, gdzie podanych jest więcej informacji odnośnie czasu powstania, autora czy historii powstania monumentu. Przy ocenie wiarygodności tego źródła danych należy jednak mieć na uwadze otwartość tego serwisu i możliwość dodawania przez wszystkich różnych treści, co może przekładać się na jakość i rzetelność informacji.

Ostatnim źródłem danych o łódzkich pomnikach były dane z inwentaryzacji terenowej wykonanej przez studentkę geoinformacji w ramach pracy licencjackiej w 2017 r. Są to dane zgromadzone w postaci punktów wraz z atrybutami w układzie współrzędnych PUWG 1992. Inwentaryzacja została wykonana w 2017 roku i zaktualizowana w roku 2019. Baza ta zawiera 54 pomniki, które są podzielone na kategorie tożsame z wykazem Wikipedii (rys. 11). Oprócz klasyfikacji ze względu czego lub kogo dany pomnik dotyczy, obiekty posiadają nazwę, w niektórych przypadkach krótką informację dodatkową o lokalizacji pomnika a także jego typ.

Rysunek 11. Łódzkie pomniki zinwentaryzowane przez studentkę geoinformacji A. Brańską (2017) (źródło: opracowanie własne)

Analiza przedstawionych baz danych i wykazów ujawniła szereg problemów dotyczących liczby pomników, ich klasyfikacji i definicji, dokładności lokalizacji, aktualności danych oraz zawartych informacji. Liczba obiektów sklasyfikowanych jako pomniki w wymienionych bazach danych oraz sposób ich klasyfikacji a także opis za pomocą wyodrębnionych cech znacznie się różnią, co powoduje wiele problemów i niejasności w kwestii lokalizacji pomników oraz uznania, jaki obiekt jest pomnikiem (Tab. 1). W wielu bazach oprócz pomników umieszczane są także tablice pamiątkowe, płyty, krzyże, co prowadzi do problemów z identyfikacją pomników, odróżnieniem ich od innych obiektów a właściwie uznaniem jednej, jednoznacznej definicji wspólnej dla wszystkich. Duże różnice widoczne są w wyborze pomników umieszczonych w bazach danych, których liczba różni się między 54 (inwentaryzacja terenowa) a 165 (BDOT500) (tabela 1). Jak

pokazuje inwentaryzacja terenowa przeprowadzona przez Kazimierczaka w 2010 roku w Łodzi znajdowało się 112 pomników, a większość z analizowanych baz liczyła jedynie około połowy tej liczby obiektów, co może świadczyć o tym, że duża część pomników znajdujących się w mieście nie została w ogóle uwzględniona. Istnieją pomniki, które znajdują się w każdej z opisanych baz danych takie jak: pomnik Władysława Reymonta, Stanisława Staszica, Stanisława Moniuszki, Leona Schillera, Józefa Piłsudskiego, Tadeusza Kościuszki, Pomnik Czynu Rewolucyjnego czy Pomnik Żołnierzy Armii Łódź, jednak są również pomniki, które w różnych bazach nie są uwzględniane. Dotyczy to mniej znanych pomników takich jak między innymi pomnik 600-lecia Retkini czy Iglica na Radogoszczu a także pomników charakterystycznych tylko dla Łodzi, takich jak figury związane z projektem Łódź Bajkowa lub pomniki należące do Galerii Wielkich Łoździan.

Drugą ważną kwestią jest aktualność danych, bowiem w większości dane nie są na bieżąco aktualizowane lub nie ma w bazie danych zawartej na ten temat informacji i wtedy można ją jedynie szacować. Uwagę zwrócić należy także na fakt rozbieżności w lokalizacji pomników w bazach danych i wykazach. Często położenie tego samego pomnika w kilku bazach różni się w granicach 5-10 metrów. Widoczne są różnice w rozmieszczeniu punktów w przestrzeni miasta pomiędzy BDOT, OpenStreetMap i danymi z inwentaryzacji terenowej, natomiast opis lokalizacji pomników szczególnie w wykazie Wikipedii nie jest szczegółowy. Rozbieżności te wynikają z różnych metod pozyskiwania danych oraz różnych osób i instytucji za to odpowiedzialnych. Dużym problemem jest często nieumieszczenie w bazie nazwy pomnika, co szczególnie widoczne jest w BDOT500, gdzie żaden z pomników nie jest nazwany, co powoduje duże problemy z ich identyfikacją. W bazie OSM 10,5 % pomników nie ma przypisanej nazwy a w BDOT10k – 12,5 %.

Istotną kwestią jest również brak informacji dodatkowych dotyczących pomników. W niektórych przypadkach dołączony jest typ pomnika, lub dzielnica miasta do której należy. Nigdzie nie było informacji odnośnie czasu i okoliczności powstania monumentu, jego autora, opisu wyglądu i innych. Jedynie serwis Wikipedia przy niektórych pomnikach umieszcza odnośnik do innego, szczegółowego hasła dotyczącego tego obiektu, gdzie jest zawarty dłuższy opis. W BDOT10k i bazie stworzonej przez studentkę geoinformacji informacje dodatkowe ograniczają się głównie do doprecyzowania lokalizacji pomnika bądź są kopią jego nazwy. Bazy rządowe (BDOT500, BDOT10k, wykaz Wydziału Gospodarki Komunalnej Urzędu Miasta Łodzi) są bardziej rzetelnymi źródłami danych w kwestii lokalizacji pomników, jednak oprócz tego zawierają niewiele informacji przydatnych przeciętnemu użytkownikowi czy turyście. Pod tym względem bardziej korzystne są bazy tworzone przez społeczność – Wikipedia i OpenStreetMap, z których można dowiedzieć się więcej o niektórych umieszczonych w nich pomnikach. Stworzenie modelu bazy danych łódzkich pomników, w tym ustalenie, które obiekty należy

uwzględnić i w jaki sposób je opisać i przedstawić wydaje się być ważne i wymaga głębszej analizy dostępnych źródeł oraz inwentaryzacji w terenie, co nie jest przedmiotem tego opracowania.

Tabela 1. Porównanie baz danych dotyczących łódzkich pomników (źródło: opracowanie własne)

bazy danych	rodzaj bazy danych	liczba obiektów	aktualność	klasyfikacja/liczba obiektów w klasach		nazwa	adres	informacje dodatkowe	źródła danych
				klasa	liczba				
BDOT10k	przestrzenna	64	2015	brak	-	+	-	+	+
BDOT500	przestrzenna	165	2019	brak	-	-	+	-	+
OSM	przestrzenna	86	2018	monument	18	+	-	-	-
				memorial	68				
Wikipedia	wykaz	67	2019	wybitnych postaci	25	+	+	+	-
				związane z Łodzią	16				
				pamięci poległych	11				
				pozostałe	15				
Wydział Gospodarki Komunalnej Urzędu Miasta Łodzi	wykaz	130	2019	brak (w tym 49 tablic)	-	+	+	-	-
Inwentaryzacja terenowa	przestrzenna	54	2019	monument	7	+	-	+	-
				popiersie	6				
				posąg	30				
				nietypowy	11				
				wybitnych postaci	22				
				związane z Łodzią	15				
				pamięci poległych	12				
				inne	5				

Wnioski

Pomniki znajdujące się w przestrzeni miasta powinny być zawarte w aktualizowanych na bieżąco bazach danych i wykazach. Analiza kilku z nich wskazuje na brak jednej, spójnej bazy danych, która zawierałaby wszystkie pomniki w Łodzi oraz byłaby na bieżąco aktualizowana. Wiele pomników nie zostało ujętych w żadnym oficjalnym wykazie a większość z tych, które zostały w jakiś sposób sklasyfikowane posiada jedynie podstawowe informacje dotyczące nazwy pomnika. Ważnym problemem jest również sposób klasyfikacji danych jako pomników, gdyż niektóre bazy za pomnik uznają również tablice pamiątkowe, płyty czy groby, co powoduje dalsze problemy w wykorzystaniu danych. Bazy danych nie posiadają także informacji dodatkowych o pomnikach, co powoduje, że stają się one mało interesujące i użyteczne dla przeciętnego mieszkańca miasta czy turysty. Brak jednej wspólnej bazy i duże rozbieżności pod względem zarówno liczby jak i rodzaju ujętych pomników w przedstawionych bazach stwarza pewnego rodzaju chaos i nieład terminologii i wiedzy na temat łódzkich pomników. Powoduje to również brak świadomości o istnieniu wielu monumentów oraz o wydarzeniach, miejscach i osobach, które one upamiętniają. Stworzenie jednej bazy danych, która zawierałaby wszystkie pomniki w Łodzi, wraz z ich dokładnymi lokalizacjami, byłaby na bieżąco aktualizowana i posiadała wiele istotnych informacji jest zadaniem niewątpliwie bardzo trudnym i wymagającym jednak wydaje się być zadaniem bardzo potrzebnym i niezbędnym. Pozostaje jeszcze kwestia tego, kto powinien być odpowiedzialny za jej tworzenie, prowadzenie i aktualizację oraz w jakiej postaci miałyby ona funkcjonować.

Literatura (References)

- Brańska A., 2017: Baza danych o pomnikach w Łodzi - opracowanie w ArcGIS i możliwości implementacji (Database on monuments in Łódź - development in ArcGIS and analysis of implementation possibilities). Praca licencjacka napisana w Zakładzie Geoinformacji WNG UŁ pod kierunkiem dr hab. Iwony Jażdżewskiej prof. UŁ (maszynopis).
Czystemiasto.uml.lodz.pl (dostęp: 22.11.2019).
- Dawidejt-Jastrzębska E., 2010: Nowe elementy w krajobrazie kulturowym Nysy po 1989 roku. Pomniki i tablice pamiątkowe (The new elements in the cultural landscape of Nysa after 1989. The monuments and commemorative tablets). *Studia Śląskie*, 69, s. 85-106.
download.geofabrik.de (dostęp: 28.10.2019).
- Hełpa-Liszkowska K., 2013: Dziedzictwo kulturowe jako czynnik rozwoju lokalnego (Cultural heritage as a factor in local development). *Studia Oeconomica Posnaniensia*, 1(6), s. 5-18.
- Jaworska-Maćkowiak C., Maćkowiak T., 1998: Pomniki łódzkie (Memorials of Łódź). Wydawnictwo Hamal Books sp. z o.o., Łódź.

- Jażdżewska I., 2010: Zastosowanie Systemów Informacji Geograficznej (GIS) w zachowaniu dziedzictwa kulturowego (Application of Geographic Information Systems (GIS) in preserving cultural heritage) [w:] Więcek Bogusław, Perkowski Jan (red.), Rola nauki w zachowaniu dziedzictwa kulturowego: współpraca między uczelniami wyższymi a muzeami, archiwami i służbami konserwatorskimi na terenie regionu łódzkiego (The role of science in preserving cultural heritage: cooperation between universities and museums, archives and conservation services in the Łódź region), s. 67-183, Łódź.
- Kazimierzczak J., 2010: Tablice pamiątkowe i pomniki na obszarze dzielnicy Łódź Śródmieście jako obiekty upamiętniające osoby i wydarzenia z przeszłości Łodzi (Memorial plaques and monuments in Łódź-Śródmieście (the city centre district) commemorating people and events from the history of the city). *Turyzm*, 1, s.13-19.
- openstreetmap.org.pl (dostęp: 19.11.2019).
- Ozóg K.S., 2007: Miedziany Pielgrzym. Pomniki Jana Pawła II w Polsce w latach 1980-2005 (Copper Pilgrim. Monuments of Jan Paweł II in Poland in the years 1980-2005). Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Głogowie.
- Praczyk M., 2012: Poznańskie pomniki początku XXI wieku jako forma wytwarzania tożsamości lokalnej (Poznan memorials of the first decade of XXI century as a form of creation of local identity). *Sensus Historiae*, VI, s. 133-150.
- Roszak J., Godlewski G., 2015: Przysiąść się do pisarza. Pomniki-lawki na Lubelszczyźnie jako atrakcje turystyczne (Sitting with the writer. Memorials benches of the Lublin region as a tourist attractions). *Turystyka Kulturowa*, 2, s. 6-19.
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 17 listopada 2011 r. w sprawie bazy danych obiektów topograficznych oraz bazy danych obiektów ogólnogeograficznych, a także standardowych opracowań kartograficznych (Regulation of the Minister of Interior and Administration of 17 November 2011 on the databases of topographic objects and state maps). (Dz.U. 2011, nr 279, poz. 1642).
- Rozporządzenie Ministra Administracji i Cyfryzacji z dnia 2 listopada 2015 r. w sprawie bazy danych obiektów topograficznych oraz mapy zasadniczej (Regulation of the Minister of Administration and Digitization of 2 November 2015 on the database of topographic objects and the basic map) (Dz.U. 2015, poz. 2028).
- Tuan Y.-F., 1987: Przestrzeń i miejsce (Space and Place). Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa.
- uml.lodz.pl (dostęp: 22.11.2019).
- wikipedia.org.pl (dostęp: 18.11.2019).
- Wodiczko K., 2010: W stronę pomnika aktywnego („Pojazd dla bezdomnych”, „Weterani jako pomniki własnej traumy”) (Towards an Active Monument 'Vehicle for the Homeless', 'Veterans as the Monuments of Their Trauma'). *Konteksty*, 02-03, s.153-156.

Streszczenie

W Łodzi odnaleźć można wiele pomników związanych z historią miasta i Polski, przy czym najwięcej z nich odnosi się do okresu Łodzi przemysłowej – posągi XIX-wiecznych fabrykantów czy innych znanych Polaków. Duża liczba pomników związana jest z okresem II wojny światowej i jej ofiarami, a także poległymi z innych okresów, między innymi komunizmu. Równie ważne są pomniki odnoszące się do filmowych symboli Łodzi, a także te powstałe w ramach projektu „Łódź Bajkowa”, który upamiętnia łódzką wytwórnię filmową Se-Ma-For. Pomniki znajdujące się w przestrzeni miasta powinny być również zawarte w aktualizowanych na bieżąco bazach danych i wykazach. Analiza kilku z nich wskazuje na brak jednej, spójnej bazy danych, która zawierałaby wszystkie pomniki w Łodzi oraz byłaby na bieżąco aktualizowana. Wiele pomników nie zostało ujętych w żadnym oficjalnym wykazie a większość z tych, które zostały w jakiś sposób sklasyfikowane posiada jedynie podstawowe informacje dotyczące nazwy pomnika. W badaniach wykorzystano: Bazę Danych Obiektów Topograficznych (BDOT10k i BDOT500), OpenStreetMap, rejestr z serwisu Wikipedia oraz wykaz z Urzędu Miasta Łodzi. Do kompleksowej oceny i porównania różnych źródeł danych wykorzystano także dane z inwentaryzacji terenowej. Dodatkowo podjęto próbę analizy użyteczności wybranych danych, poprawności ich lokalizacji oraz zawartych w nich informacji.

Dane autorów / Authors details:

mgr Angelika Jasion
ORCID 0000-0003-1632-2613
angelikajasion@gmail.com

Przesłano / Received	05.12.2019
Zaakceptowano / Accepted	28.03.2020
Opublikowano / Published	31.03.2020

© Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).